

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Vaccintvång och andra högaktuella frågor

Wassholm, Johanna

Published in:
Åbo Underrättelser

Published: 06/04/2021

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Wassholm, J. (2021). Vaccintvång och andra högaktuella frågor. *Åbo Underrättelser*, 6.4.2021.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202201148472>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Vaccintvång och andra högaktuella frågor

Smittspridningen har nästan helt avtagit i Tyskland efter införandet av vaccintvång, vilket talar för ett tvång också i Finland. Agitationer pågår mot vaccintvånget. Smittan har kommit in i Uleåborg med utländska sjömän, nu krävs stränga åtgärder. Helsingfors lovar att under veckan leverera sex gånger mer vaccin till Åbo än hittills. Ören vaccin tros ligga bakom att flera personer har insjuknat och till och med avlidit. Gratis vaccinering i Raunistula!

Exemplen är hämtade från 1800-talet, men för den som inte legat i total nyhets-skugga det senaste året är igenkänningsfaktorn hög. Aldrig tidigare vi väl tänkt så mycket på vaccin. Även om de flesta är vaccinerade har få i verkligheten upplevt de sjukdomar vi vaccinerats mot, än mindre har en pandemi så starkt begränsat vardagen i över ett år.

1800-talets diskussioner röjer mycket av den allmängiltiga problematik som omgärdar vaccinering som en metod att motverka epidemier, och som aktualiserats det gångna året. Det handlar om konflikten mellan individens rätt att bestämma över sin kropp och det kollektiva ansvaret för att skydda samhällets mest sårbara. Om misstro mot vaccinets kvalitet. Och om stängda gränser och rätten att begränsa rörelsefriheten.

Den sista tematiken behandlar Anders Chydenius, en tidig nordisk förespråkare för ympning, redan 1799 i en skrift med titeln ”Tankar om koppymningen”. Ympning var en gammal metod för att hindra spridningen av smittkoppor, som gick ut på att smittämne från en lindrigt insjuknad person inympades i en frisk. Stävjandet av smittkoppsepidemier var en fråga av högsta prioritet. Sjukdomen hade en dödlighet på 20–30 % och uppskattas under 1700-talet ha skördat ungefär 60 miljoner liv enbart i Europa. I slutet av århundradet uppfann engelsmannen Edward Jenner en ny effektivare metod där ympningen skedde från ko till människa. Med nyheten introducerades också de i dag använda begreppen, från latinets ord för ko, *vacca*, och kokoppor, *vaccinia*.

Den liberalt sinnade Chydenius artikel är intressant inte minst genom att han starkt ifrågasätter stängandet av gränser och begränsningar i rörelsefriheten som en hållbar åtgärd för att hindra smittspridning. Enligt honom kunde inga högre maktens påbud i längden hindra

befolkningen på två sidor av en gräns från att umgås, särskilt om ingendera parten ”wet hafwa någon afsky för den andra”. Och även stängda gränser skulle läcka, bland annat genom att diverse ”smyghandlande” som struntade i lagar och förordningar korsade den med sina varor.

Bekant känns också de uttryck för misstro mot vacciner som är ett oskiljaktigt inslag i debatten. Misstron kan rikta sig mot vaccinets kvalitet, men även mot hur vaccineringen utförs. Då allt fler skulle vaccineras blev bristen på kunnig personal som kunde utföra ingreppen akut. Finland var indelat i femtio vaccineringsdisktrikt, och i tidningarna publicerades regelbundet annonser där distrikten tävlade om att anställa skickliga *vaccinatriser*.

På flera håll i landet framfördes ändå klagomål över att man haft otur att få en oduglig vaccinatris. När en smittkoppepidemi våren 1874 skördade offer bland såväl barn som vuxna i Pargas, verkade villigheten att låta vaccinera sig stiga i samma takt som sjukdomen fortsatte spridas. Signaturen Tomas rapporterade att Pargasborna ivrigt efterfrågade vaccin, men att förtroendet var svagt för ortens vaccinatris av vilken man haft ”mindre nytta, än man varit berättigad att förvänta och fordra”. Många var beredda att framom vaccinatrisen vända sig till någon annan person som kunde utföra ingreppet, exempelvis församlingens klockare. Det sistnämnda torde vara en hänvisning till att ansvaret för vaccineringar i brist på vaccinatriser ofta påfördes bland andra barnmorskor och klockare.

För den som tror på vaccinering som nyckeln till en återgång till normalitet är det hoppgivande men samtidigt tålmodsprövande att följa med grafen över antalet vaccinerade som stiger smärtsamt långsamt med några tiondels procentenheter per dag.

Den som tröttnat på diverse hobbyvirologers analyser och tvisterna om vilken åldersgrupp, yrkesgrupp eller region som förtjänar att vaccineras först kan som omväxling fördjupa sig i de mer fantasieggande inläggen i 1800-talet vaccindiskussioner. Som i nyheten om att man i Sydafrika uppfunnit en metod för att behandla ”ärftligt dryckenskapsbegär” genom att inympa serum från en med alkohol behandlad häst. Alternativt kan man drömma sig bort till Paris där man i samband med en koppepidemi 1894 observerade ett nytt mode som gick ut på att stadens finare kretsar bjöd in sina vänner till så kallade till vaccinationsmatinéer. Till

dessa infann även en läkare med en kviga för att inympa gästerna med friskt vaccin, alltmedan de njöt av sällskapet och trakteringen.